

УДК 378.046+378.09

В 17

Олександра ВАНІВСЬКА

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ТЕХНІЧНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Стаття присвячена проблемам вивчення іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах та пошуку шляхів підвищення якості освіти. Обґрунтована доцільність іншомовного професійно-орієнтованого навчання у технічних вищих навчальних закладах, а також використання комп'ютера та Інтернету під час навчального процесу.

***Ключові слова:** професійно-орієнтоване навчання, комунікативна компетенція, вивчення іноземної мови, інформаційні технології.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства особливої актуальності набула проблема формування суспільно активної, творчої, компетентної особистості, яка, на відміну від людини-виконавця, самостійно генерує нові ідеї, приймає нестандартні рішення. Входження України в європейський простір зумовило необхідність переходу системи освіти на якісно новий рівень. Розширення співробітництва України з іншими державами та поглиблення міжнародних зв'язків, інтеграція всіх сфер життя робить іноземні мови необхідними в практичній і реальній діяльності людини. Це стає рухомим фактором економічного, політичного, науково-технічного прогресу людства та суттєво піднімає статус іноземної мови, вимагаючи підготовки висококваліфікованих спеціалістів не лише в окремих галузях, а й здатних орієнтуватися в сучасному діловому світі. Сучасні фахівці повинні володіти і високим рівнем знань та вмінь за фахом, і іноземною мовою. Це пов'язано з тим фактом, що сучасний спеціаліст отримує

нову фахову інформацію через іноземні джерела. Однак нинішній стан підготовки студентів немовних факультетів загалом не забезпечує достатнього рівня володіння іноземними мовами. Тому багато фахівців досліджують шляхи підвищення ефективності навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення іноземних мов зробили В. Де Соссюр, О. Потєбня, Л. Щєрба. Дослідження з методики навчання іноземних мов для професійного спілкування фахівців з технічних спеціальностей проводили: О. Тарнопольський, В. Александров, Г. Ємельянова, І. Дроздовая та ін. Проблема застосування інформаційних технологій у вищій школі розкрита в роботах І. Богданової, Н. Кульги, М. Жалдака. Питанню комунікативного спілкування іноземними мовами у вищому навчальному закладі присвячені праці А. Маркової, Г. Рогової, В. Костомарової, В. Скалкіної та інших науковців.

Мета статті – пошук шляхів підвищення ефективності навчання в процесі вивчення іноземної мови у немовному вищому навчальному закладі.

Соціальне і культурне значення іноземної мови важко переоцінити у період розбудови нашої держави, адже вона дедалі активніше набуває статусу соціально-економічного і політичного механізму порозуміння між різними представниками світової спільноти у різноманітних сферах життєдіяльності. Сьогодні вивчення іноземних мов сприяє реалізації таких напрямів професійної діяльності, як ознайомлення з новими технологіями, науковими гіпотезами і тенденціями, видатними інноваціями в галузі науки і техніки; встановлення контактів з іноземними фірмами, підприємствами, навчальними закладами; підвищення рівня професійної компетентії фахівців.

У сучасних умовах результатом освіти повинно бути не стільки засвоєння нової інформації, нових ідей, скільки формування у студентів посилів, що допомагають змінити свою поведінку. Їх можна вважати навичками соціалізації, готовністю до виконання задач майбутньої професійної діяльності.

Одним із магістральних шляхів підвищення ефективності навчального процесу є застосування комп'ютера. Суттєво поліпшити ситуацію у сфері навчання іноземних мов комп'ютер може завдяки тому, що має можливість стимулювати всі види активності,

починаючи від читання і закінчуючи комунікацією, дає змогу застосовувати широкий діапазон навчальних завдань із різноманітною формою подання інформації, забезпечити оптимальний розподіл функцій управління навчальною діяльністю між комп'ютером і студентом. Навчаючись іноземної мови, можна виконувати завдання та вправи, що містяться в документах і вузлах Інтернету, листуватися за допомогою електронної пошти, брати участь у телеконференціях, обмінюватися текстовими повідомленнями у режимі реального часу, розмовляти по телефону, слухати радіопередачі, дивитися відеоролики, тобто використовувати будь-які види інформації. Різноманітність тем, видів діяльності, яскраві та захопливі завдання комп'ютерних програм сприяють величезному інтересу у студентів та підвищують мотивацію до вивчення іноземних мов.

Сьогодні ми є свідками того, що Інтернет-навчання починає переважати практично на всіх рівнях здобуття освіти, відкриваючи великі перспективи щодо розширення теоретичної бази знань та надаючи результатам навчання практичного значення.

Так, наприклад, продуктивність засвоєння термінів під час навчання іноземної мови професійного спрямування та їх активне використання в усному і писемному іншомовному фаховому мовленні багато в чому залежить від відповідної системи підготовчих вправ, послідовно спрямованих як на переклад та вдумливе засвоєння термінології, так і на активізацію вмінь говоріння і слухання, необхідних для застосування цієї термінології у конкретних ситуаціях. Ефективним є поєднання вправ репродуктивного характеру, що виконують ознайомлювальну функцію, і творчих, що сприяють активному самостійному використанню термінологічної лексики відповідно до виробничої ситуації. Доцільними є такі завдання: дати усно тлумачення фаховим термінам іноземною мовою; дібрати терміни до запропонованих визначень; усна презентація термінів, їх семантизація, поєднуваність з іншими словами/термінами, приклади вживання у певних зразках [5].

Вправи творчого спрямування повинні бути складнішими і передбачати більшу самостійність студента при їх виконанні, наприклад: скласти усне висловлювання фахового спрямування, використовуючи професійну термінологію; скласти діалог виробничої тематики, насичений фаховою термінологією обраної спеціаль-

ності. Застосування таких видів роботи допоможе студентам уникати сліпого калькування при перекладі фахової літератури та написанні текстів професійного спрямування.

Слід зазначити, що навчання іноземної мови у немовному ВНЗ має свої особливості та потребує ретельного перегляду багатьох факторів, адже студенти немовних спеціальностей часто не бачать сенсу в оволодінні іноземною мовою поряд з провідними дисциплінами, а тому мають дуже низьку мотивацію до її вивчення. При мінімальній кількості годин, відведених на вивчення іноземної мови в технічному ВНЗ, аудиторні заняття доводиться присвячувати в основному вивченню відібраного граматичного та лексичного матеріалу, тобто формуванню передовсім лінгвістичної компетенції, а також навчання професійного читання. Дуже важко розвинути достатню усно-мовленнєву комунікативну компетенцію студентів у немовному ВНЗ, тим більше, що рівень володіння мовним матеріалом студентів-першокурсників, як правило, дуже низький. У зв'язку з цим перед викладачем постає проблема пошуку методів та прийомів заняття, підвищення психологічної комфортності процесу навчання. Тому, на заняттях студентам слід надавати можливість використовувати мову в реальних життєвих ситуаціях. Це, своєю чергою, допоможе їм навчитися використовувати лексичний запас та граматичні форми для вираження власних думок.

Однією з передумов цього є залучення студента у повністю іншомовне середовище шляхом ведення уроку винятково іноземною мовою. Правила, значення нових слів слід пояснювати за допомогою знайомої студенту лексики, граматичних конструкцій та виразів за допомогою жестів та міміки, малюнків, наочності тощо.

Надзвичайно ефективним є використання на заняттях рольових ігор чи драматизацій, в яких студенти спілкуються у парах один з одним або в групах. Це дає можливість не лише зробити заняття різноманітнішим, а й допомагає студентам проявити мовленнєву самостійність, реалізувати комунікативні вміння та мовленнєві навички. Вони можуть підказувати один одному, успішно коригувати висловлювання своїх однокласників, навіть якщо викладач не дає такого завдання. Учасники рольових ігор можуть виконувати різноманітні соціальні ролі (продавець, інженер, бізнесмен та інші), а також ролі вигаданих персонажів. При цьому їхнім завданням є розв'язання проблемної ситуації. Саме серії проблемних завдань

відкривають можливості використання іноземної мови для повсякденного спілкування, а також для розв'язання професійних завдань. Забезпечуючи формування відповідних видів мовленнєвої діяльності, вони допомагають реалізувати основну функцію вивчення іноземної мови у ВНЗ – формування у студентів професійної комунікативної компетенції. Створюючи проблемні ситуації, викладачеві варто слідкувати, щоб завдання відповідали рівню знань та інтелектуальних можливостей студентів, не були стереотипними, відображали реальні ситуації професійної діяльності, подавали проблему під несподіваним кутом зору.

Для студентів із вищим рівнем знань ефективними є ігри типу “Брейн-ринг”, завдання яких може опиратися як на загальний соціокультурний матеріал, пов'язаний із країною, мова якої вивчається, так і на ті спеціалізовані тексти, які вони опрацьовують на заняттях. У першому випадку відбувається розширення знань із культури, літератури, традицій країни, мова якої вивчається, а також рідної країни, поглиблюючи таким чином загальну ерудицію та розширюючи світогляд. У другому випадку тренується та закріплюється лексична база, поглиблюються знання та формуються комунікативні навички спілкування.

Дуже цікавими на заняттях з іноземної мови є дискусійні ігри, де обговорюються актуальні та цікаві для студентів питання. Кожен обирає собі певну роль і говорить від імені обраного ним персонажу. Змістом таких дискусій може бути будь-яка проблема реального життя. Наприклад, вибір професії, плани на майбутнє, відносини з батьками, захист навколишнього середовища і т. д. Можна створювати професійно-орієнтовані дискусії, прив'язуючи їх до майбутньої спеціальності студентів та застосовуючи відповідну спеціалізовану лексику. За основу таких обговорень можна брати інформацію з прочитаних технічних текстів, статей. Викладач бере на себе роль організатора спілкування, задає питання, звертає увагу на оригінальні думки учасників, спірні питання, знімає напругу.

Описані технології комунікативно-орієнтованого навчання іноземних мов в немовному ВНЗ впливають не лише на комунікативну і мовленнєво-мисленнєву діяльність, а й на пізнавальну та творчу; вони тренують увагу, пам'ять, розвивають мислення, а також мають високі мотиваційні характеристики: новизну, творчий характер, тісний зв'язок навчальних та професійних засад.

Застосування ігор на заняттях з іноземної мови є ефективним засобом привертання та утримання уваги, вони знімають психологічний бар'єр страху перед спілкуванням, дають можливість використовувати мову в реальних життєвих ситуаціях.

Щодо визначення критеріїв відбору ігор, які підвищують мотивацію студентів й сприяють їх мовленнєвому розвитку, то до них можна віднести: 1) новизну; 2) динамічність; 3) відповідність професійним потребам; 4) комунікативну спрямованість; 5) наявність змагального елемента.

При організації виконання комунікативних завдань слід враховувати такі фактори:

– забезпечення студентів необхідними для виконання завдання опорами – спеціально створеними, які допомагають побудувати висловлювання з мовленнєвої точки зору, або природними – картами, схемами, цифровими даними тощо;

– обрання оптимального для обраної справи способу її організації – одночасна парна й групова робота студентів суттєво збільшує час їх активної участі у мовленнєвому спілкуванні.

Такі ігри не забирають багато часу, активізують комунікативну діяльність студентів, дають їм змогу реалізувати свої знання та здібності, знімають напругу та втому, поліпшують психологічний клімат у групі.

Вивчення іноземної мови студентами-спеціалістами в технічному ВНЗ спрямоване на оволодіння технічною іноземною мовою. Цей факт передбачає вміння викладачів іноземної мови поєднати вміння та навички студентів із загальної іноземної мови та їх професійними знаннями в тій чи іншій галузі науки й техніки. Автентичним матеріалом, за допомогою якого здійснюється такий перехід, виступають оригінальні тексти з періодичних видань, монографій або доповідей іноземною мовою. Серед основних завдань, що стоять перед студентами в процесі вивчення професійно-орієнтованої літератури іноземною мовою Т. Благодарна [2] виділяє такі: 1) отримання інформації, яка б доповнювала та поглиблювала навчальний матеріал, що опановують студенти в процесі вивчення профільних дисциплін навчального плану; 2) формування необхідних навичок щодо подальшого самостійного читання літератури за фахом.

Навчання професійно-орієнтованого читання включає такі етапи:

- передтекстове введення мовного матеріалу для формування тематичного термінологічного мінімуму;
- самостійне читання автентичного навчального тексту;
- навчальне аудиторне читання тексту, що супроводжується серією вправ для розуміння змісту прочитаного;
- робота над функціонально-композиційною структурою тексту з метою анотування.

Проте сьогодні читання професійно-орієнтованих текстів вимагає і від студента, і від викладача сформованості нових навичок та більш високого рівня розвитку вмień читати і розуміти прочитане. Все більш широкого поширення у методиці навчання іноземної мови в немовному ВНЗ набуває когнітивно-комунікативний підхід. Таке читання вимагає від студента не вміння читати взагалі, а читання з метою подальшого використання інформації тексту, як, наприклад, написання анотації, переказ в аудиторії, складання плану або цитування в науковому дослідженні, тобто зрілого читання [1]. Одиницею навчання такого читання стають не кількість текстів, а комунікативне завдання, спрямоване на досягнення тими, хто навчається, практичної мети. При цьому слід зазначити, що навички й уміння зрілого читання можна сформувати у студентів технічного ВНЗ тільки за допомогою реальних текстів.

Для перевірки розуміння як прочитаного тексту загалом, так і окремих його розділів служать головним чином післятекстові вправи. На цьому етапі найбільш вдалимими й ефективними, на думку Т. Благодарної [2], є наступні види вправ: прочитати текст і стисло передати зміст; розділити текст на логічні частини та назвати їх; записати запитання до тексту і задати їх в логічній послідовності товаришам; скласти план прочитаного; викласти зміст тексту за планом; підготувати повідомлення за темою тексту з використанням додаткової літератури.

Однією з найефективніших форм роботи із професійно-орієнтованими текстами є дискусія. Завдання слід складати так, щоб студентам було цікаво обговорювати ситуації, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю. Кожен студент бажає стати відмінним фахівцем і знайти високооплачувану роботу, а це

неможливо без ґрунтовних знань іноземної мови професійного спілкування.

Усе ширші ділові та культурні зв'язки із зарубіжними країнами вимагають від сучасних фахівців навиків ділового листування. Для цього студентів слід навчити правил дотримання мовного етикету писемного мовлення (більш формального, ніж етикет усного мовлення). Це передбачає, по-перше, використання мовленевих кліше й розмовних формул для висловлювання комунікативних намірів, по-друге, дотримання правил ввічливості.

На жаль, студент технічного ВНЗ зазвичай не має уявлення про культурологічні особливості ділового писемного мовлення, що не може не викликати труднощів у писемній комунікації. Враховуючи обмежену кількість годин, яка виділяється на навчання студентів технічного ВНЗ іноземних мов, викладач не має змоги знайомити їх з теорією, але може надати у розпорядження список розмовних формул для висловлювання типових комунікативних намірів, а навчання написання ділових листів найкраще здійснювати на підставі зразків.

Комплексний розвиток усіх рівнів реалізації спілкування досягається, по-перше, за умов організації не лише парних, а й групових комунікативних взаємодій; при цьому рекомендується організовувати і особистісно-групове спілкування, тобто виступи перед аудиторією з повідомленнями, доповідями та ін. По-друге, доцільною є постійна зміна умов спілкування, його контексту – місця, часу, простору, кількості співбесідників, переважального настрою комунікативних ситуацій та ін. По-третє, можливе поєднання міжособистісного й групового спілкування з предметно-практичною діяльністю та її прогнозування. По-четверте, виправдане надання своєрідної допомоги партнеру: підтримання його темпу мовлення, стимуляція його активності, створення обстановки дружності та невимушеності [4, 165].

Висновки. Оволодіння комунікативною і міжкультурною компетенцією неможливе без практик спілкування і використання ресурсів Інтернет, адже віртуальне середовище дає змогу вийти за тимчасові і просторові рамки, надаючи користувачам можливість автентичного спілкування з реальними співрозмовниками, підвищуючи індивідуалізацію навчальної діяльності, оптимізуючи засвоєння мовних структур і граматичних правил, долаючи монотонність

заняття під час формування мовленнєвої та комунікативної компетенції у процесі вивчення іноземної мови. Новітні технології навчання у поєднанні з традиційними методами викладання іноземних мов сприяють розвитку внутрішньої мотивації, особистісному зростанню студентів, зокрема підвищенню пізнавальної мотивації, появи прагнення до самоосвіти, готують студентів до розв'язання різних завдань у подальшому житті та професійній діяльності. Проте наведені види активних методів навчання іноземної мови не вичерпують усього розмаїття форм і методів роботи зі студентами.

Подальшого дослідження потребує пошук механізмів підвищення ефективності навчання в процесі вивчення іноземної мови у немовному вищому навчальному закладі.

Література

1. Барабанова Г.В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ / Г.В. Барабанова. – К. : ІНККОС, 2005. – 315 с.
2. Благодарна Т.П. Розвиток навичок роботи з професійно-орієнтованими текстами на початковому етапі вивчення іноземної мови / Т.П. Благодарна // Вісник ХНУ. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки : збірник наукових праць / Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Вип. 12. – X., 2008. – С. 65 – 70.
3. Бородіна Г.І. Ігри як один з факторів формування усномовленнєвої комунікативної компетенції / Г.І. Бородіна, А.М. Спєвак // Вісник ХНУ. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки : збірник наукових праць / Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Вип. 12. – X., 2008. – С. 78 – 84.
4. Китайгородская Г.А. Некоторые обязательные характеристики интенсивного обучения иностранным языкам / Г.А. Китайгородская // Сб. науч. тр. МГПИИЯ им. М. Тареза. – Вып. 133. – М., 1979. – С. 127 – 155.
5. Лубянова О. Формування мовленнєвої компетенції студентів на заняттях іноземної мови професійного спрямування [Електронний ресурс] / О. Лубянова. – Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1025>.
6. Шаркова Н.Ф. Про формування усномовленнєвої комунікативної компетенції у студентів технічних ВНЗ [Електронний ресурс] / Н.Ф. Шаркова. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/531/94/2>.

Ванивская Александра. Пути повышения уровня изучения иностранных языков у технических высших учебных заведениях. Статья посвящена проблемам изучения иностранных языков у неязыковых высших учебных заведениях и поиску путей повышения качества образования. Обоснована целесообразность иноязычного профессионально-ориентированного обучения в технических высших учебных заведениях, а также использование компьютера во время учебного процесса.

Ключевые слова: профессионально-ориентированное обучение, коммуникативная компетенция, изучение иностранного языка, информационные технологии.

Vanivska Olexandra. Ways to increase the level of learning foreign languages in technical higher educational establishments. The article deals with the study of foreign languages in technical higher schools and searching the ways to improve the quality of learning. It is devoted to the importance of foreign professionally oriented studying in higher technical educational establishments, as well as the use of a computer and Internet during the learning process.

Key words: professionally oriented studying, communicative competence, learning of foreign language, information technologies.